

eneolitika in pozne bronaste dobe, s katero se zaključuje prazgodovina v Bolgariji. Besedilo je razmeroma obširno, predstavljene pa niso samo raziskave zadnjih nekaj let, ampak tudi splošen oris prazgodovine bolgarskega prostora. Pomembnejša najdišča so navedena v besedilu, prikazani pa so tudi časovni okviri posameznih obdobij. Predstavljeni oris dopolnjuje še izbor drobnega gradiva in referenčna literatura.

Mehmet Ozdoğan je predstavil prazgodovinske raziskave v severozahodni Turčiji. V jedrnatem besedilu so navedeni osnovni podatki o obravnavanem prostoru, zgodovina raziskav, pregled najnovejših raziskav s katalogom raziskanih najdišč in strnjeni povzetki kulturnih sekvenc, ki so prikazani ločeno po kronoloških obdobjih. Obravnavan je tudi problem kronoloških umestitev s poudarkom na neskladju med balkanskimi in anatolskimi kulturnokronološkimi shemami. V prispevku je razmeroma obsežna zbirka referenčne literature, kulturno kronološka preglednica, karta arheoloških najdišč, prikazan pa je tudi izbor arheološkega gradiva.

Zelo podrobno in na široko sta neoeneolitsko arhitekturo Banata, Transilvanije in Moldavije predstavila Magda in Gheorghe Lazarovici. Natančen pregled prazgodovinskih arhitekturnih ostankov posameznih najdišč sta nanizala v kulturnokronološkem zaporedju, hkrati pa sta bralca seznanila tudi z osnovnimi podatki o kulturnem vidiku obravnavanega. Arhitekturno členitev in interpretacijo arheoloških ostankov sta ponazorila z obsežnim slikovnim gradivom in referenčno literaturo.

Madžarsko prazgodovinsko arheologijo je orisal Janos Makkay s sodelavci. Poleg zgodovine raziskav so v prispevku predstavljeni še kratki povzetki izsledkov raziskav iz tako rekoč vseh prazgodovinskih obdobij, od paleolitskega obdobja do 'Keltov'. Najpomembnejša odkritja ter njihova vpetost v kulturnokronološke sheme je predstavljena v strnjenem besedilu, ki je obogateno s kulturnokronološkimi preglednicami, karto najdišč, z izborom arheološkega gradiva in referenčno literaturo. Za širši krog bralcev je najzanimivejša ravno zgodovina raziskav oziroma 'osnovni pregled trendov v madžarski arheologiji', saj je to prvi po dolgem času objavljen pregled raziskav madžarske prazgodovine v tujem jeziku.

Kljub temu, da so posamezni prispevki pisani zelo raznoliko in da je sicer podobna tematika obravnavana s povsem različnih zornih kotov, ponuja publikacija zanimiv in zgoščen pregled raziskav prazgodovinskega obdobja na Balkanskem polotoku. Hkrati je pomembno tudi, da je izdana v angleškem jeziku, kar ji daje mednarodno veljavo, saj je dostopna širšemu krogu bralcev. Priznati je namreč treba, da so bila besedila, ki se dotikajo balkanske prazgodovine, do sedaj v večji meri pisana v matičnih jezikih avtorjev in zaradi tega nedostopna tujim bralcem.

V prispevkih je prikazan pregled prazgodovinske arheologije zelo širokega geografskega prostora. Na žalost v zbornik niso vključeni pregledi treh pomembnih

regij Balkana – Črne gore, Bosne in Hercegovine ter Grčije –, ki bi geografsko zaokrožili obravnavani prostor.

Alenka Tomaž

Vinicio Tomadin: LE CERAMICHE MEDIEVALI E RINASCIMENTALI DEL MUSEO CIVICO DI GRADISCA D'ISONZO. Collana di studi Storici e Artistici del Museo della Città 1. Gradisca d'Isonzo, Comune di Gradisca d'Isonzo, 2004, 307 ss.

Želja po oblikovanju serije, ki bi združevala raziskave o preteklosti in umetnosti na področju občine Gradišče ob Soči/Gradisca d'Isonzo, se je uresničila z novo serijo Collana di studi Storici e Artistici del Museo della Città. Prva v seriji je knjiga Vinicia Tomadina, ki je posvečena srednjeveški in novoveški keramiki. Kot pravi v predgovoru, je cilj knjige podati kataloški pregled keramike in jo ovrednotiti, torej določiti njen izvor in funkcijo. Le s pomočjo pravilne interpretacije lahko razkrijemo delce zgodb iz vsakdanjega življenja v preteklosti.

Objavljeni so najbolj značilni keramični predmeti iz muzejske zbirke, ki izvirajo z različnih lokacij v mestu. Pomen objave je v tem, da je večji del zbirke enotno obdelan, javnosti pa je tudi prvič predstavljena zbirka, ki pomaga razumeti srednjeveško in novoveško keramično produkcijo.

V uvodu avtor govori o različnih zbirkah v Italiji, kjer so ohranjene velike količine keramike. Dolgo časa je prevladovalo mnenje, da takšno gradivo ni dovolj zanimivo za znanstveno obdelavo. Novejše raziskave so spremenile odnos do teh najdb, ki so tako postale odlično sredstvo za preučevanje preteklosti. To še poudarja dejstvo, da je prav keramika najbolj številno zastopana med najdbami arheoloških izkopavanj, saj je zaradi krhkosti pogosto nadomeščana z novim posodjem. Tako nam največkrat prav keramika pomaga časovno opredeliti izkopane plasti.

Na začetku naslednjega poglavja avtor na kratko predstavi zgodovinsko ozadje. Dominacijo Serenissime potrjujejo številne najdbe keramike beneškega izvora. Starejšega datuma je le manjše število odlomkov, vendar dokazuje poselitev v času, ki je slabo izpričan v pisnih virih. Viri (iz leta 967 in 1176) in keramični odlomki naj bi potrjevali obstoj vasi na tem mestu že pred dominacijo Serenissime in izgradnjo njihove utrdbe. V nadaljevanju opozarja, da v mestu in okolici niso bile opravljene sistematične arheološke raziskave, zaradi česar nimamo kvalitetnih podatkov.

Naslednje poglavje predstavi najbolj pomembne lokacije, s katerih izvira obdelano gradivo. Keramika je bila odkrita pri skoraj vseh zaščitnih arheoloških posegih v mestnem jedru.

Za objavo je avtor izbral 132 odlomkov keramike, ki so razdeljeni v dve skupini: 19 odlomkov grobe keramike brez premaza in 113 odlomkov keramike s premazom. V nadaljevanju so predstavljene osnovne skupine keramike in značilnosti skupin, ilustrirane z navajanjem obdelanih odlomkov.

Srednjeveška groba keramika predstavlja razvojno fazo pred pojavom loščene keramike. Izdelana je na lončarskem vretenu iz gline z veliko primesi črne ali oranžne barve. Črna barva keramike je posledica redukcijskega žganja in direktnega stika z ognjem, kar kaže, da so posode uporabljali za kuhanje hrane. Posode oranžne barve, prav tako del kuhinjskega inventarja, so bile uporabljene za shranjevanje različne hrane, vina, vode itn. Oblika, ki prevladuje med kuhinjskim posodjem, je lonec, včasih okrašen z vrezanimi geometričnimi motivi. Objavljeni odlomki grobe keramike so bili v uporabi v času od 12. do začetka 14. stoletja. V mlajših obdobjih je med grobo keramiko opazen pojav novih in odprtih oblik, kot so kotli in kozice. Proizvodnja in uporaba tovrstnega posodja se je nadaljevala do 18. stoletja.

Naslednje poglavje je posvečeno renesančni keramiki, ki je nadaljevanje proizvodnje arhaične keramike s premazom, značilne za čas 13. in 14. stoletja. Značilen je pojav različnih oblik posodja, uporaba premaza, lošča in bogato okraševanje s slikanjem in z vrezovanjem. Na podlagi uporabe različnih premazov razdeli avtor obdelano keramiko v nekaj skupin, ki jih predstavi v podpoglavjih.

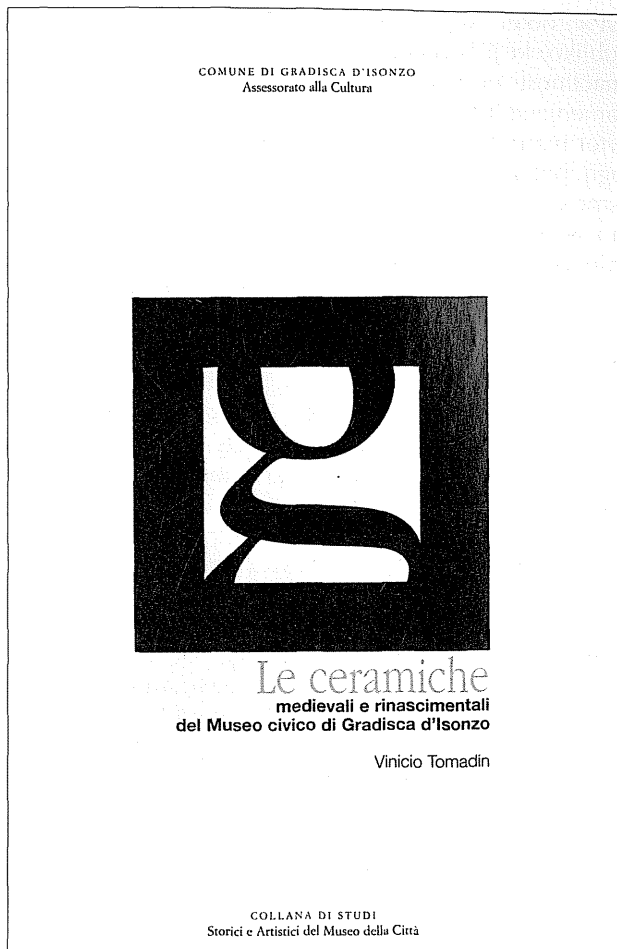
Za keramiko, ki sodi v skupino majolike, je značilen premaz s primesjo kositra, ki ustvari gladko belo podlago, primerno za slikanje. Objavljeni odlomki predstavljajo različne tipe, kot npr. tip "Bianchi di Faenza", "berretina" z značilnim premazom modre barve itn., ki so bili v času 16. in 17. stoletja uvoženi iz Faenze ali z območja Veneta. Zanimivost predstavlja odlomek bokala z napisom VIN BON, ki bi lahko bil del inventarja gostilne.

V skupino loščene keramike brez okrasa sodita dve manjši posodi. Starejša posodica iz 16. stoletja je bila del kuhinjskega posodja za shranjevanje, mlajša pa sodi v čas 18. in 19. stoletja.

Naslednjo skupino tvorijo odlomki keramike, premazane z engobo in loščem, med katerimi prevladujejo odprte oblike. Kronološko segajo v čas 15. in 16. stoletja, z izjemo večje skleda iz 19. stoletja.

Keramika z enakim premazom, okrašena s slikanjem ali razlivanjem barve, tvori naslednjo skupino. Večina tako okrašenega posodja sodi v čas 16. in 17. stoletja, nekaj odlomkov predstavlja proizvodnjo 18. in 19. stoletja.

Najbolj številna je gravirana keramika z značilnim engobo premazom, v katerega je vrezan okras z loščem in s slikanjem. Čeprav je na območju Furlanije znanih več centrov proizvodnje gravirane keramike, ni izključena možnost uvoza iz Benečije in Romagne.

Avtor predstavi keramiko znotraj oblikovnih skupin: krožniki, skleda, "bacini" in vrči. Različno okrašeni primerki predstavljajo proizvodnjo značilno za čas od 15. do začetka 17. stoletja.

S tem pregledom avtor zaključi osrednji tekstualni del. V nadaljevanju sledi obsežen kataloški pregled 132 keramičnih posod. Vsaka posoda je prikazana s fotografijo, večina posod tudi z risbo in s kataloškim opisom.

V zadnjem delu knjige je pred seznamom literature krajši slovar.

Knjiga Vinicia Tomadina je uporabna za vse, ki se ukvarjajo z raziskovanjem srednjeveške in novoveške keramike. Obsežen katalog keramičnega gradiva predstavi značilnosti lokalne proizvodnje, vplive in uvoz keramike iz drugih centrov, v pomoč pa bo tudi pri obdelavi gradiva z drugih najdišč s poudarkom na najdiščih Primorske. Pri navajanju standardnih podatkov v kataloških opisih je dobrodošlo opisovanje namembnosti posod. Tako izvemo, ali je bila posoda del kuhinjskega ali namiznega inventarja in za kaj so jo uporabljali (npr. za kuhanje na ognju, shranjevanje začimb ali barvil, shranjevanje ali serviranje vina in vode ...). Iz tako oblikovanih opisov je razvidno, da je

avtor hotel knjigo narediti zanimivo tudi za širšo publiko, ki ji klasične analize tipoloških in tehnoloških značilnosti ne pomenijo veliko. Tej skupini bralcev so namenjena tudi poglavja na začetku knjige, v katerih se avtor manj ukvarja z analizami keramike, iskanjem analogij, potencialnih delavnic in izvora, saj več pozornosti usmeri v razlago osnovnih značilnosti posameznih skupin keramike, njeni uporabi in delno tudi prehranjevalnim navadam. Tako ustvari tekst, podoben učbeniku, ki ga z lahkoto prebere študent humanističnih strok ali ljubitelj zgodovine oz. keramike. Čeprav bo tako oblikovan tekst pritegnil pozornost širše publike, je za arheologe specialiste presplošen. Tudi terminološki slovarček ponuja le osnovne informacije.

Na koncu ne smemo pozabiti, da je knjiga izšla kot prva v novi seriji, namenjeni študijam, ki se ukvarjajo z zgodovino in umetnostjo. Presenetljiva in pohvalna je izbira teme prve številke. Namesto kakšne "impressivnejše" teme je izbrana objava drobcev, ki so bili dolgo časa "manj vredno" gradivo, vse pogosteje pa postajajo osrednja tema znanstvenih objav, npr. podobno gradivo iz Pirana in Svetega Ivana je bilo predstavljeno leta 2004 v knjigi, objavljeni v seriji *Annales Mediterranea* v Kopru. Knjigi sta dokaz, da lahko tudi iz gradiva v odpadnih jamah in premešanih plasteh izvemo marsikaj o predmetih in navadah iz vsakdanjega življenja v preteklem času.

Zrinka Mileusnić

*Maja Sunčič – Brane Senegačnik (eds.):
ANTIKA ZA TRETJE TISOČLETJE. Ljubljana,
Založba ZRC, 2004, str. 280.*

"Čeprav je grška kultura do konca 18. stoletja pomenila vir celotne evropske kulture, je morala klasična filologija pogosto opravičevati svoj pomen ali celo goli obstoj. Prehod v novo, tretje tisočletje, ki z vidika astronomske znanosti ni nič posebnega, je bil za vse humanistične in družbene vede ter za vsa področja kulture vključno z religijo priložnost premisleka o njihovi perspektivi v prihajajočem tretjem mileniju. Tako so se od leta 1999 v svetu kar vrstili znanstveni sestanki s temi, kakor so *Estetika na pragi tretjega tisočletja*, *Aristotel danes* in podobno. Tako tudi *Istitutum Studiorum Humanitatis*, Fakulteta za podiplomski humanistični študij, Ljubljana, in Društvo za antične in humanistične študije nista zamudila te priložnosti, kairoso, in sta leta 2001 pripravila kolokvij *Antika in 3. tisočletje*."

Že sam posvet 29. novembra 2001 je imel nepričakovano množičen obisk profesorjev, raziskovalcev in študentov, kar dokazuje, da je zanimanje za študij antike še živo. S tega posveta je izšla ideja za zbornik, ki je zagledal luč ravno pred kratkim in doživel svojo

predstavitev na nedavnem Knjižnem sejmu v Ljubljani, kar je še dodatni pokazatelj zanimanja za problematiko s tega področja znanja. Glavno vprašanje, na katero sodelavci odgovarjajo, je: "Kaj s študijem antike v tretjem tisočletju?" Avtorji se ukvarjajo z zelo različnimi problemi, povezanimi z antičnim svetom, in so poleg tega tudi izvedenci na različnih področjih: proučevalci grške in rimske literature ali jezika, prevajalci, filozofi, muzikologi, teologi, zgodovinarji, jezikoslovci idr., vsi pa so na svojem področju povezani s študijami antičnega sveta. Pogledi na študij antike v tretjem tisočletju so si zato med sabo zelo različni, občasno celo nasprotujoči, zato pa je branje zbornika toliko bolj zanimivo in privlačno, ne samo za izvedence, ampak tudi za širšo publiko. Vsekakor pa je "refleksija tega stanja pomemben dejavnik miselne pristnosti in znanstvene relevantnosti."

Prvi sklop prispevkov je povezan s problematiko teoretizacije v tej disciplini in jo v glavnem postavlja pod vprašaj: ali znanost o antiki potrebuje teorijo? Na to dilemo odgovarjata Svetlana Slapšak in Marko Marinčič; prva razčlenjuje nekatere probleme glede definiranja teoretičnih pristopov v sodobnem proučevanju antike in svetuje zato večjo interdisciplinarnost ter širjenje znanja antike; Marinčič pa s pomočjo nekaterih primerov največjih interpretacij antične poezije ugotavlja, da je teorija sicer lahko koristno orodje, ampak le če je cilj interpretacija; ko pa je teorija cilj, postane le "potrata besed in morda še kaj hujšega." Brane Senegačnik se ustavi ob pomenu strukturalne analize besedila in psihologije pesniškega izkustva, ki sta bili v zadnjih časih zanemarjeni ali celo prezrti, ostajata pa bistveni iztočnici za razumevanje antičnih literarnih umetnin.

S področja teorije in klasične filologije prehajajo pisci prispevkov v svet filozofije in teologije. Valentin Kalan dokazuje, da "brez grške filozofije tretje tisočletje ne bo zgodovinska epoha v pravem pomenu besede, ker bi brez nje izgubilo svoj zgodovinski spomin," in opozarja na vrednote, ki jih celotna zahodna filozofija dolguje grškim velikanom, kot sta Platon in Aristotel. Pri svojem razmišljanju se Kalan sicer prvenstveno posveča Aristotelu in njegovi fiziki, ki nam lahko še danes pomaga prodreti v eksistencialno razumevanje same narave. Z Alešem Maverjem in Miranom Špeličem se naše obzorje razširi v čas pozne oz. krščanske antike, kar je morda del študij, ki je še najbolj potisnjen ob rob, kljub temu da je lahko krščanstvo vezni člen med starim in srednjim vekom, lahko pa nam tudi "ponudi zavest širine in utemeljenosti pri razvoju sodobne teološke in antropološke misli v najširšem pomenu besede." V svojem prispevku se Špelič osredotoča na smernice, ki bi pospešile delovanja in obudile nujnost po splošnem poznavanju antike v njeni krščanski razsežnosti, njenem ovrednotenju in prevajanju zgodnjekrščanskih besedil; prav tako tudi Maver ugotavlja, da je neprimerno razglašati pozno antiko kot dobo propada, nasprotno, saj se ravno v njeni kaotičnosti opaža visoko privlačnost.